

KITEEN SEURAKUNNAN HISTORIASTA

Kitee on Ilomantsin ohella varhaisimmin asutettuja alueita Pohjois-Karjalassa ja näille alueille on asutus levinnyt viimeistään 1400-luvulla. Vanhimpia kyliä ovat olleet luultavasti seuraavat: Rokkala, Kiteenlahti, Kiteenkylä, Kunonniemi, Suorlahti, Säynejärvi, Juurikkajärvi, Kytänniemi. Nykyisin Pohjois-Karjalan alueet olivat osa Novgorodin valtakuntaa, v.1478 alueet joutuivat Moskovan vallanalaisuuteen Moskovan suuriruhtinaan valloitettua Novgorodin.

Kiteen nimi Novgorodin verokirjassa oli muodossa Kitjäägä, myöhemmin Kitehes, ruotsiksi Kides. Eräs oletamus on, että nimi on muodostunut adjektiivista kiteä, murteellisesti kitti tai kitee. Talvipakkasillahan puhutaan kiteästä kelistä, kiteeläisten murteella ”kittii kel”. On sanonta: ”kittii kel kittiiläisellä Kittijärvellä kulukii kittuuttoo”.

Jonkinlainen kirkollinenkin hallinto oli olemassa. 1400-luvun lopulla kannettiin Kiteeltä veroa Novgorodin arkkipiispalle nädän ja oravan nahkoina.

1500-luvulla asutus lisääntyi. Rikkaat kalavedet ja koskemattomat metsät houkuttelivat uudisasukkaita. Kitee oli Sortavalan kappelina. Asutus laajeni ja uusia kyliä muodostui. Ortodoksinen kirkko, tsasouna, sijaitsi nykyisen kirkonkylän liepeillä Selkuella. Kirkon vieressä oli hautausmaa, kalmisto. Useimmissa kylissä oli oma kalmisto. Viimeksi on kalmistoihin haudattu n. v.1880.

V. 1570 alkoi Ruotsin ja Venäjän 25 vuotta kestänyt sota, joka koski Pähkinäsaaren rajalinjan itäpuolella olevia alueita. Sodan aikana oli lyhyt Ruotsin miehitys kausi. Sodan loputtua Kiteen alue jäi rauhanteossa 1595 Venäjälle. 1609 alkoi uusi sota. Vihdoin Stolbovan rauhassa v.1617 Kitee liitettiin Ruotsin valtakuntaan.

V. 1618 perustettiin piispanistuin Viipuriin ja sen haltijaksi tuli Olavi Elimaeus. Hänen tehtävänä oli käännyttää ortodoksit luterilaisuuteen. Käytettiin jopa pakkokeinoja, joista oli seurauksena, että väestö alkoi siirtyä Venäjälle. (1627-35 n. 870 henkeä) Näin autioiksi jääneille tiloille tuli uudisasukkaita Savosta ja Pohjanmaalta.

Suorlahden kylässä asui Kiteen ensimmäinen luterilainen pappi Yrjö Pietarinpoika Wallius (Jören Petri)

V. 1630. 15.2.1631 tuli kirje tuomiokapitulilta kiteeläisille, jossa näitä vannotetaan osoittamaan kuuliaisuutta uudelle papilleen. Tätä kirjettä on usein kutsuttu virkaanvahvistuskirjäksi. Kyseessä lienee ensisijaisesti kirje, jonka Yrjö Pietarinpoika on tuomiokapitulilta pyytänyt koettuaan seurakunnassaan hankaluuksia pitäjäläisten puolelta. Tässä kirjeessä mainitaan Yrjön ja tovin oleskelleen seurakunnassaan.

Kiteeseen kuului tuolloin myös Rääkkylä ja Ruskeala. Oli muodostunut uusia kyliä, mm. Rasivaara, Puhos, Ruppovaara, Loukunvaara, Närsäkkälä.

V. 1642 määrättiin rakennettavaksi luterilainen kirkko hautausmaineen. Se rakennettiin Suorlahdelle lähelle Oriveden rantaa. 1656 alkoi sota, jolloin ortodoksinen että luterilainen kirkko poltettiin. Ortodoksit näkivät tässä sodassa tilaisuuden päästä irti Ruotsista ja he nousivat kapinaan. Ruotsi voitti kuitenkin sodan ja ortodoksit pakenivat kostoja peläten itään ja heidän tiloilleen tuli uudisasukkaita lännestä.

V. 1670 vaiheilla rakennettiin uusi kirkko nykyiselle paikalle. Sotavuosina, pikkuvihan aikana kirkko vaurioitui vihollisjoukkojen majaillessa kirkonmäellä. Uudenkaupungin rauhassa v. 1721 Viipurin jäätyä rajan taakse jouduttiin perustamaan uusi hiippakunta, jonka piispanistuin sijoitettiin Porvooseen. Kiteestä jäi Ruskealan puoli rajan toiselle puolelle. Uusi kirkko valmistui v. 1760 ja se sai nimekseen Ulrika Eleanora. Kirkkoon mahtui n. 1400 henkeä, sakaristoon 100 henkeä. Alttaritaulun maalasi Mikael Toppelius: Vapahtajan tulo tuomiolle. Kirkon ympärillä oli hautausmaa, ennen haudattiin yleisesti myös kirkon sisälle.

V. 1809 Suomi ja sen mukana Kitee liitettiin Venäjään. Ryhdyttiin harjoittamaan kaupantekoa Sortavalassa, Viipurissa ja Pietarissakin. Sitä oli jo tehtykin (suurelta osin laittomasti) Ruotsin vallan ajanakin. V. 1851 Kitee siirrettiin vastaperustettuun Kuopion hiippakuntaan.

Ulrika Eleanora – kirkko paloi juhannuksen jälkeisenä yönä 1876. Rakennettiin väliaikainen lautakirkko. Kivikirkko valmistui 1886. Syksyllä 1887 korjattiin kattoon tulleita vikoja – tuli pääsi irti ja kaikki muu paitsi kiviseinät paloi. Myös väliaikainen lautakirkko paloi. Kivikirkko rakennettiin uudelleen 1890 (peruskorjattu 1968). Kirkkoon mahtuu n. 2000 henkeä. 1924 saatiin kirkkoon sähköt samalla kuin muuallekin kirkonkylään. Alttaritaulu on taiteilija B. Lagerstamin maalaama jäljennös Leonardon daVincin Ehtoollisesta.

1880 – luvulla Rääkkylä erosi Kiteen seurakunnasta. Talvi- ja jatkosodan jälkeen menetettiin Kiteen kaakkoisosasta leveä maakaistale Neuvostoliitolle, n. 121,17 km². Alueella asui 1032 henkeä, suurin osa heistä asettui Kiteen nykyiselle alueelle.

Seurakunnassa on nykyään vakinaisia työntekijöitä 20, muita seurakunnan palveluksessa olevia on 113, kaikkiaan 133(1979). Seurakunta pitää erilaisia leirejä, esim. rippikoululeirejä Rösön leirikeskuksessa, joka on Kiteen Karhu – Pojat ry:n omistuksessa. Suviranta on erilaisten pienryhmien, erityisesti nuorten suosima kokoontumispaikka.

Isopappila valmistui v. 1839

Kappelikirkko valmistui v. 1957
Seurakuntatalo valmistui v. 1975
Heinoniemen kyläkirkko ja hautausmaa v. 1958
Valkeavaaran rukoushuone ja hautausmaa v. 1936
Lepokankaan siunauskappeli ja hautausmaa v. 1961
Pyhäkankaan ruumishuone ja hautausmaa v. 1951
Brander – Palosuo – suvulla on oma hautausmaa Puhoksen Koivikolla v. 1902.

Kiteeläisiä on sanottu kirkonpolttajiksi. Eivät kiteeläiset tahallaan ole kirkkojaan polttaneet. Lienee ollut vain huonoa onnea, että viisi kirkkoa on palanut kolmen ja puolen viimeisen vuosisadan aikana.